

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΡΜΙΚΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗ **ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΒΟΛΦΡΑΜΙΟΥ**

Η άσκηση βασίζεται στην πρωτότυπη πειραματική δραστηριότητα του συναδέλφου Φυσικού Γιάννη Χατζή , συγγραφέα του βιβλίου « Εργαστηριακές ασκήσεις φυσικής» –εκδ. Τροχαλία

Σκοπός και κεντρική ιδέα της άσκησης

Σκοπός της άσκησης είναι ο πειραματικός προσδιορισμός του θερμικού συντελεστή αντίστασης του βολφραμίου – υλικό από το οποίο κατασκευάζεται το θερμαινόμενο μεταλλικό νήμα στους λαμπτήρες πυρακτώσεως- .

Ο σχεδιασμός του πειράματος στηρίζεται στην **θερμική ισορροπία συστήματος αντιστάτη W_0 και νερού ενός δοχείου**, και την κατά προσέγγιση γραμμική μεταβολή (μείωση) της αντίστασης νήματος W_0 σε συνάρτηση με την αντίστοιχη μείωση της θερμοκρασίας.

Θεωρητικό υπόβαθρο της άσκησης - πειραματική διαδικασία

Βασικές έννοιες και σχέσεις

Θερμοκρασία - Αντιστάτης - Αντίσταση – μεταφορά θερμότητας – Θερμική ισορροπία – ψύξη συστήματος νερού-αντιστάτη W_0 .

- Διαθέτουμε ποσότητα νερού σε αρχική θερμοκρασία $\theta = 60$ °C .

Το δοχείο με το νερό και τον αντιστάτη αφήνεται να ψυχθεί με σταδιακή μεταφορά θερμότητας από το δοχείο προς το περιβάλλον, έως ότου η θερμοκρασία νερού του δοχείου πάρει την τιμή $\theta_1 = 44$ °C (ελάχιστη τιμή θερμοκρασίας).

Η τιμή αυτή, $\theta_1 = 44$ °C είναι η τελική θερμοκρασία του νερού, στο πείραμα που θα εκτελέσετε .

Η θερμοκρασία του αντιστάτη βολφραμίου που είναι βυθισμένος στο νερό είναι ίδια με την θερμοκρασία του νερού, αφού βρίσκονται σε θερμική ισορροπία . Έτσι για να μετρήσουμε την θερμοκρασία του αντιστάτη, αρκεί να μετρήσουμε με ένα θερμόμετρο την θερμοκρασία του νερού του δοχείου.

- Πώς μεταβάλλεται η αντίσταση R όταν μεταβάλλουμε τη θερμοκρασία του αγωγού;

Αποτελεί πειραματικό δεδομένο ότι η ειδική αντίσταση ενός μετάλλου αυξάνει συναρτησί της θερμοκρασίας, με γραμμικό (κατά προσέγγιση) τρόπο. Συνεπώς, η εξίσωση που περιγράφει τη σχέση αυτή είναι

$$\rho - \rho_0 = \rho_0 \alpha (\theta - \theta_0)$$

Ο συντελεστής α ονομάζεται *θερμικός συντελεστής αντίστασης* του μετάλλου. Η προηγούμενη σχέση ισχύει υπό την προϋπόθεση ότι η θερμοκρασιακή διαφορά $\theta - \theta_0$ δεν είναι πολύ μεγάλη, ενώ τα ρ_0 και θ_0 μπορούν να είναι ένα οποιοδήποτε ζεύγος

αρχικών τιμών. Συνήθως όμως παίρνουμε $\theta_0 = 0 \text{ }^\circ\text{C}$, οπότε ρ_0 είναι η ειδική αντίσταση του μετάλλου σε θερμοκρασία $0 \text{ }^\circ\text{C}$. Συνεπώς, η προηγούμενη σχέση γράφεται

$$\rho = \rho_0(1 + \alpha\theta)$$

Η αντίσταση ενός μεταλλικού κυλινδρικού σύρματος δίνεται από τον τύπο

$$R = \rho \frac{l}{S}$$

- όπου l το μήκος του σύρματος και S το εμβαδόν της διατομής του. Επειδή όμως ο συντελεστής γραμμικής διαστολής των συνηθισμένων μετάλλων είναι τρεις τάξεις μεγέθους μικρότερος από το θερμικό συντελεστή αντίστασης α του μετάλλου αυτού, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η μεταβολή της αντίστασης ενός σύρματος, κατά τη θέρμανσή του, οφείλεται πρακτικά στη μεταβολή μόνο του συντελεστή ρ και όχι στη μεταβολή των l και S .

Μπορούμε με πολύ καλή προσέγγιση να θεωρήσουμε ότι η αντίσταση ενός αγωγού μεταβάλλεται με τη θερμοκρασία σύμφωνα με τη σχέση:

$$R = R_0 (1 + \alpha\theta)$$

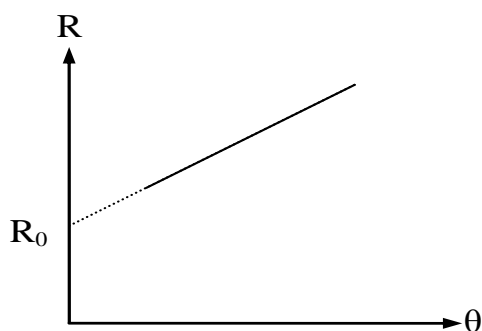
$$R = R_0 + (\alpha \cdot R_0) \cdot \theta \quad (1)$$

θ η θερμοκρασία σε $^\circ\text{C}$, R η αντίσταση του αγωγού W_0 στους 0°C και α μια σταθερά που εξαρτάται από το υλικό του αντιστάτη και ονομάζεται **θερμικός συντελεστής αντίστασης του υλικού**

Από τη σχέση 5 βλέπουμε ότι η τιμή της αντίστασης του αντιστάτη W_0 είναι ανάλογη της θερμοκρασίας θ του νερού :

η **γραφική παράσταση του R σε συνάρτηση με το θ** είναι μια ευθεία γραμμή .

Έτσι αν για ορισμένες **τιμές της θερμοκρασίας (θ)** του αντιστάτη W_0 και της τιμής της **αντίστασης R** , (θ, R) τα **πειραματικά σημεία $(\theta_1, R_1), (\theta_2, R_2), \dots$** πρέπει να βρίσκονται πάνω σε ευθεία γραμμή.

Η κλίση k της ευθείας αυτής είναι:

$$k = \alpha \cdot R_0$$

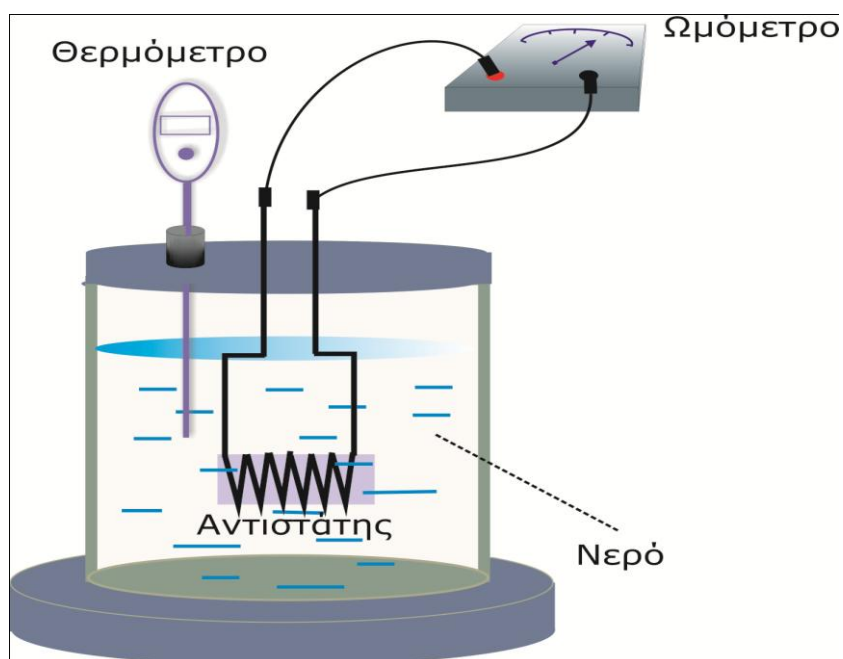
από την οποία προκύπτει ότι μέσα από την πειραματική διαδικασία μπορούμε να υπολογίσουμε πειραματικά την **τιμή του θερμικού συντελεστή αντίστασης του βολφραμίου α** .

Μετρώντας από τη γραφική παράσταση την **κλίση k** της ευθείας, καθώς και την **τιμή R_0** (με προεκβολή), υπολογίζουμε την τιμή του **συντελεστή θερμικής αντίστασης του βολφραμίου α** .

Πειραματική διαδικασία

Όργανα και υλικά

1. Πολύμετρο.
2. Ηλεκτρονικό θερμόμετρο με ακρίβεια μέτρησης $0,1\text{ }^{\circ}\text{C}$.
3. Αντιστάτης W_0 από λαμπτήρα πυρακτώσεως.
4. Καλώδια με ακροδέκτες
5. Γυάλινο δοχείο ζέσεως 400mL.
6. Ορθοστάτης - ράβδοι στήριξης - λαβίδες - σύνδεσμοι
7. Χαρτί μιλιμετρέ.
8. Αριθμομηχανή.
9. Χάρακας 20cm.

Σχέδιο 1

- 1) Συναρμολογήστε την πειραματική διάταξη που απεικονίζεται στο σχήμα 1.
- 2) Ο επιβλέπων καθηγητής προσθέτει ποσότητα νερού όγκου περίπου 100mL

Προσέχετε ιδιαίτερα τα εξής:

- α) Το νήμα του λαμπτήρα να είναι εντελώς βυθισμένο στο νερό – χωρίς να μετακινήσετε την λαβίδα στήριξης ή τη βάση υποδοχής του αντιστάτη
- β) Το άκρο του θερμομέτρου να είναι βυθισμένο στο νερό, και να βρίσκεται στο ίδιο βάθος και σε σταθερή απόσταση 5 cm περίπου από τον αντιστάτη W_0 .

- 3) **Προσοχή ! Μην αναδεύετε το νερό** του δοχείου – υπάρχει κίνδυνος καταστροφής του νήματος βολφραμίου

- Περιμένετε μέχρις ότου **η αρχική ένδειξη** του θερμομέτρου γίνει **$60\text{ }^{\circ}\text{C}$** .
- Τότε, θέστε σε λειτουργία το πολύμετρο και ταυτόχρονα καταγράψτε τη θερμοκρασία του νερού τη στιγμή αυτή (**θ_9**).
- Μετρήστε την τιμή της **αντίστασης R_9** του αντιστάτη W_0 και επαναλάβετε τις μετρήσεις ανά $2\text{ }^{\circ}\text{C}$.
- Καταγράψτε τις μετρήσεις στις στήλες 1 και 3 του πίνακα Α. Η διαδικασία τελειώνει μόλις καταγράψετε την τελευταία μέτρηση για τιμή θερμοκρασίας **$\theta_1=44\text{ }^{\circ}\text{C}$** .

Επεξεργασία πειραματικών δεδομένων

1. Συμπληρώστε όλες τις στήλες του πίνακα Α.
2. Στο τετραγωνισμένο χαρτί σχεδιάστε σύστημα αξόνων **θερμοκρασίας θ** (οριζόντιος), - **αντίστασης R** (κάθετος) με τις κατάλληλες κλίμακες. Τοποθετήστε τα **πειραματικά σημεία (θ, R)**.
3. **Χαράξτε την ευθεία** που περνάει από την αρχή των αξόνων και διέρχεται πλησιέστερα στο σύνολο των πειραματικών σημείων.
4. Υπολογίστε **την κλίση k** της πειραματικής ευθείας.

$k =$ _____

θ °C	R (Ω)
$\theta_9=60$	$R_9=.....$
$\theta_8=$	
$\theta_7=$	
$\theta_6=$	
$\theta_5=$	
$\theta_4=$	
$\theta_3=$	
$\theta_2=$	
$\theta_1=44$	$R_1 = ...$

Ερωτήσεις - Συμπεράσματα

1. Να γράψετε την γενική μορφή της σχέσης (4) , **$R=f(\theta)$**

$R_\theta =$ .....

2. Να υπολογίσετε την **τιμή της αντίστασης** που αντιστοιχεί σε **θερμοκρασία 0 °C (R_0)**, **κάνοντας χρήση της εξίσωσης (3)**

$R_1 = R_0 + \alpha R_0 \theta_1$ (3) όπου θ_1 η ελάχιστη τιμή των πειραματικών μετρήσεων και R_1 η αντίσταση του νήματος W_0 στην θερμοκρασία θ_1 και αR_0 η κλίση k της πειραματικής ευθείας $R=f(\theta)$

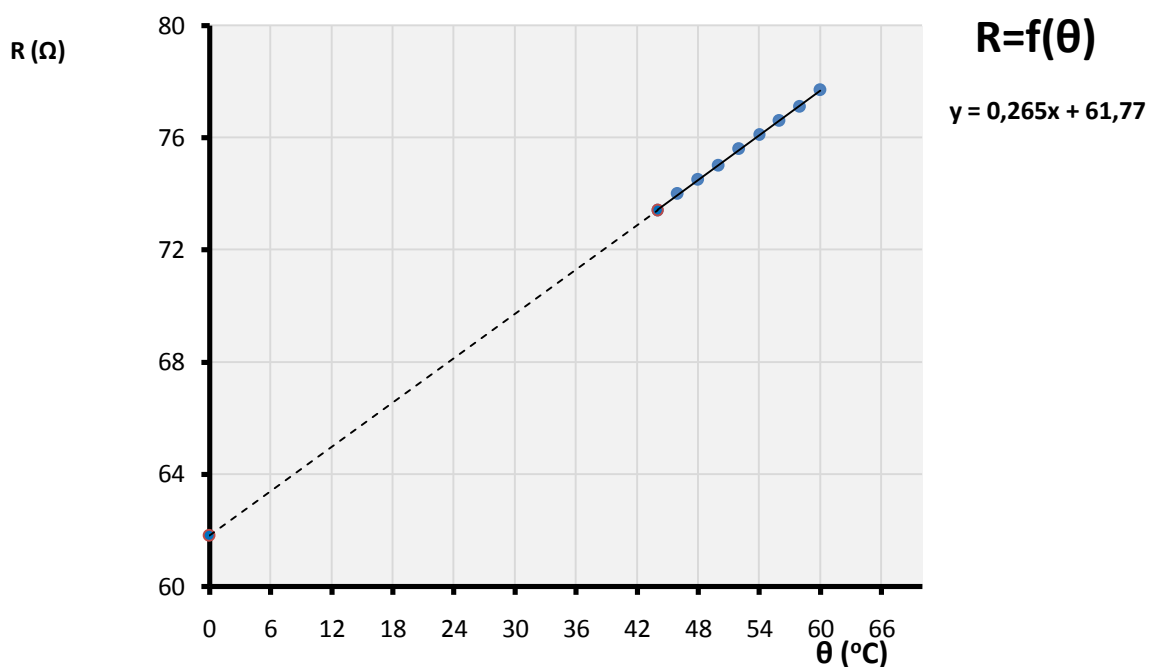
$R_0 =$ .....

3. Να υπολογίσετε τέλος την **τιμή του θερμικού συντελεστή αντίστασης α** του βολφραμίου, υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένος ο αντιστάτης του λαμπτήρα.

$\alpha =$ .....

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

θ (°C)	R (Ω)
60	77,7
58	77,1
56	76,6
54	76,1
52	75,6
50	75
48	74,4
46	73,9
44	73,4

$$R_0 = R_1 - k\theta_1 = 73,4 - 0,265 \cdot 44(\Omega) = 61,7(\Omega)$$

$$\alpha = \frac{k}{R_0} = 4,3 \cdot 10^{-3} (\text{°C})^{-1}$$

* Πηγές : « Εργαστηριακές ασκήσεις φυσικής» –Γιάννης Π. Χατζής , εκδ. Τροχαλία
 «Τοπικός διαγωνισμός EUSO 2015 στη Φυσική» Παπαμιχάλης Κ.
 «Τοπικός διαγωνισμός EUSO 2016 στη Φυσική» Τριανταφύλλου Δ. - Παπαμιχάλης Κ.